

Sammanfattning och sammandrag på svenska. Rapporten "Taiteen ja kulttuurin barometri 2020. Taiteilijat ja taiteen tekeminen kunnissa." ("Konst- och kulturbarometern 2020. Konstnärer och konstutövande i kommunerna")

Sammanfattning

Temat för konst- och kulturbarometern 2020 är konstnärer och konstutövande i kommunerna. Barometerens material består av två enkäter varav den ena riktades till konstnärer och den andra till tjänsteinnehavarna med ansvar för kulturtjänster i kommunerna. Den sjätte konst- och kulturbarometern producerades som ett samarbete mellan det kulturpolitiska forskningscentret Cupore och Centret för konstfrämjande (Taike).

I rapporten granskas konstutövande och konstfrämjande i kommunerna, konstnärernas synpunkter på kommunernas konstfrämjande verksamhet samt hemortens betydelse för konstnärerna och deras arbete. Rapporten presenterar även kommunernas och konstnärernas synpunkter på Taikes regionala verksamhet och tjänster. Utöver detta presenteras resultaten av frågorna gällande coronapandemin som fanns med i båda enkäterna.

Enligt barometerens resultat varierar det konstnärliga arbetets ställning och främjande stort och de utvecklas delvis åt olika håll i olika kommuner. Både professionella konstnärer och det konstnärliga arbetet samt åtgärderna för att främja konstnärligt arbete är koncentrerade till urbana kommuner. Vanliga hinder för konstfrämjande i kommunerna är bristen på resurser, kunnande och information.

På basis av resultaten har bara en bråkdel av konstnärerna under sin karriär fått stöd av kommunen för konstutövande, och de flesta upplever inte att kommunens nuvarande stöd motsvarar deras behov. Istället för festtal efterlyser man konkret stöd till de lokala konstaktörerna. Förutom mer finansiella satsningar önskar man även att kommunen skulle ge erkännande för det konstnärliga arbetet och stöd för arbetsutrymmen.

Det finns intresse både bland konstnärer och kommuner för ett utökat samarbete. Man ser samarbetsmöjligheter både inom traditionell konstverksamhet och inom andra områden. I det nuvarande läget uppnår man ännu inte samarbetets fulla potential. Hinder för samarbete är bland annat en brist på information hos båda parterna, många konstnärer upplever också att det är svårt att få kontakt med kommunen.

De viktigaste faktorerna gällande hemorten för konstnärerna som främjar det egna konstnärliga arbetet är möjligheten att få finansiering för konstnärligt arbete som ortsbo, ortens rimliga levnadskostnader, ortens aktiva konst- och kulturliv samt utbudet av lokaler som passar för konstnärligt arbete.

Konstnärerna som bor i landsbygdskommuner uppskattar speciellt arbetsron. Den egna hemorten upplevs ofta som en inspirerande faktor och boplatens inverkan på innehållet i det egna arbetet upplevs som större än bland konstnärerna som bor i tät bebodda och urbana kommunerna. Konstnärerna som bor i urbana kommuner uppskattar i sin tur speciellt tjänster samt boplatens aktiva konst- och kulturliv.

På basis av svaren känner både konstnärerna och de kulturansvariga i många kommuner dåligt till Taikes regionala verksamhet och tjänster. Man önskar mera information om verksamheten och en större synlighet för Taikes verksamhet. Utöver finansiering och sakkunnigtjänster upplever konstnärerna att det är viktigt att Taikes regionala byrå är nära och att Taike har en aktiv verksamhet samt att länskonstnärer är verksamma på orten. Kommunernas konstansvariga ser att Taikes viktigaste uppgift är att främja att de

nationella kulturpolitiska målsättningarna uppnås samt att stöden till samfund utvecklas enligt kommunernas behov.

Coronapandemin som dominerat året 2020 har haft en avsevärd verkan på både konst- och kulturfältet samt på konstnärernas arbetsförutsättningar. Tre av fyra konstnärer som svarat på enkäten konstaterar att coronapandemin påverkat deras konstnärliga arbete. Oftast har effekterna varit negativa, i första hand inställda jobb, ett minskat antal eller flyttade jobb och de problem med ekonomi och försörjning som följer.

Sammandrag

Målet med konst- och kulturbarometern är att årligen följa upp och föra fram synpunkter som konstfältets aktörer har på aktuella frågor och fenomen. Barometern för år 2020 har granskat det konstnärliga arbetet från en regional synvinkel. Barometerrapportens resultat ger information om kommunernas arbete med att främja professionell konstnärlig verksamhet, om konstnärernas upplevelser av och åsikter om kommunernas verksamhet samt om ortens betydelse för konstnärernas arbete. Ur rapporterna framkommer också konstnärernas och kommunernas kulturansvarigas åsikter om Taikes regionala verksamhet och tjänster. Utöver det lyfter man fram coronapandemins verkan på konstfältet samt kommunernas stöd åt konstnärer och konstaktörer under pandemin.

Barometerens resultat baseras på två enkäter, varav den ena riktades till konstnärer och den andra till tjänsteinnehavarna med ansvar för kulturtjänster i kommunerna. Resultaten har här sammanfattats under sex olika slutledningar.

Det konstnärliga arbetets ställning och främjande varierar stort i olika kommuner

Att skapa förutsättningar för professionellt konstnärligt arbete och verksamhet är en uppgift som finns med i lagen om kommunernas kulturverksamhet (166/2019), men i många kommuner upplevs att man känner till denna uppgift dåligt. Enligt barometerens resultat finns det ännu mycket att förbättra i kommunernas verksamhet med att främja konstskapande, förståelse för konstfältet och kontakterna till aktörerna inom konstfältet.

Den nuvarande ställningen som konstbranscherna har i kommunerna samt kommunernas verksamhet för att främja konstnärligt arbete och verksamhet varierar stort. Man stöder konsten och anser att den har en viktig ställning betydligt oftare i urbana kommuner. Till städerna koncentreras även en stor del av det konstnärliga arbetet, verksamheten och aktörerna. Av städerna skiljer sig speciellt regionscentra som centrum för den egna regionens konstnärliga arbete och som aktörer som främjar konst. Allmänna hinder för att främja konst i kommunerna är bristen på resurser, kunskande och information. Speciellt i mindre kommuner finns det väldigt små resurser för att främja konstverksamhet, som värst är de nästan obefintliga. I kommunernas svar syntes ett behov för samarbete och ett stöd för att främja konstnärlig verksamhet.

Kommunerna främjar som en del av sin lagstadgade uppgift professionellt konstnärligt arbete och verksamhet, produktionen av tjänster för invånarna samt främjandet av sin regions livskraft och välmående. När kommunerna erbjuder och producerar kulturtjänster och andra tjänster skapar de

samtidigt möjligheter för konstnärer att få offentligt visa sina arbeten och konstverk, samarbetar med aktörer inom konstbranschen eller köper tjänster eller verk av konstnärer eller samfund. Samtidigt delas det ändå ut få stipendier eller understöd till konstnärer. Stipendier för konstnärligt arbete hade 2019 delats ut bara av hälften av kommunerna som svarade på enkäten.

Konstens och kulturens ställning och främjandet av dessa utvecklas åt olika håll i kommunerna. I vissa kommuners svar syns en avsikt att satsa på konst- och kulturverksamhet samt till exempel en strävan efter att integrera konstnärernas arbete mer som en del av kommunens verksamhet och struktur. I andra svar syns en oro för att kommunens resurser fortsätter att minska, konst- och kulturverksamheten dör ut, och att verksamheten alltmer hänger på föreningar och andra frivilliga aktörer. En viktig faktor i främjandet av konstutövande är beslutsfattarnas stöd och erkännande av verksamheten. Enligt enkätens resultat upplever många av de kulturansvariga personerna i kommunen att det bland högre tjänstemän och beslutsfattare saknas erkännande och förståelse för konstnärligt arbete och dess möjligheter.

Kommunernas nuvarande stödformer har ingen större betydelse för konstnärerna – konstnärerna efterlyser finansiering och lokaler för att skapa och visa konst

Enligt barometerns resultat har bara en liten del av konstnärerna fått stöd till konstnärligt arbete från kommunerna, och konstnärerna upplever inte att det stöd som kommunen möjligtvis har att erbjuda motsvarar deras egna behov. På grund av att de flesta inte ens fått stöd från kommunen eller stödet varit väldigt litet, har inte många konstnärer som svarade på barometerenkäten upplevt att kommunens stöd haft en speciellt stor betydelse för det egna arbetet. Missnöjet med kommunens stöd är enligt svaren stort inom alla konstområden.

Man önskar en större ekonomisk satsning av kommunerna, till exempel stipendier och understöd, arbetstillfällen eller uppköp av konst, men även erkännande och stöd till exempel till nätverkande och samarbete. Ur konstnärernas svar framgick även starkt en önskan om att kommunerna mer än förut skulle sträva efter att möta konstnärernas behov av lokaler, till exempel genom att underlätta delad användning av lokaler eller genom att hyra ut lokaler förmånligare. Det finns en brist på förmånliga utrymmen för skapande och visande av konst hela Finland. Kommunernas viktiga roll i framförandet av ett lokalt perspektiv i konstutövande lyftes också fram både i kommunernas och konstnärernas svar tillsammans med en önskan om att den här rollen förstärks.

Enligt svaren har konstnärerna en stark misstro till kommunernas beslutsfattande och sakkunskap. Istället för festtal önskar man konkret stöd av kommunerna och en större synlighet för de lokala aktörerna. Enligt svaren riktas kommunernas befintliga resurser ofta till hobbyverksamhet eller upprätthållandet av konstinstitutioner, och att det inte finns finansiering till professionella konstnärer eller arbetsgrupper inom det fria konstfältet. På små orter upplevs också att personliga relationer och beslutsfattarnas egna preferenser för mycket påverkar beslutsfattande gällande finansiering. I de större städerna kan det finnas mera finansiering, men konkurrensen är stor. Allmänt taget upplevs kommunernas finansiering som koncentrerad endast till få och att kommunernas beslutsfattande inte identifierar hela konstskapandets spektrum.

Viktigt för konstnärerna bosatta i städer är ett aktivt konst- och kulturliv samt konstnärssamfund – i landsbygdskommunerna uppskattar man speciellt arbetsron

De för konstnärerna viktigaste lokala faktorerna som främjar det egna konstnärliga arbetet är möjligheten att få finansiering för konstnärligt arbete som ortsbö samt ortens rimliga livskostnader. Oftast påverkas valet av hemort ändå av andra förutsättningar än sådana som hänger ihop med konstutövande, bara en tredjedel av konstnärerna som svarade på enkäten har valt sin nuvarande hemort på grund av bra förutsättningar för konstskapande. Ändå skulle många vilja bo på en annan ort om förutsättningar för konstnärligt arbete vore bättre där.

Konstnärerna i landsbygdskommunerna är speciellt nöjda med arbetsron. De upplever också ofta att den egna hemorten är inspirerande och att den har en betydelsefullare verkan på det egna arbetets innehåll än konstnärerna i tätbebyggda och urbana kommuner. Ur svaren framgick även den ensamhet som konstnärerna i landsbygdskommuner upplevde på grund av en brist på omgivande konstnärssamfund. Speciellt vid flytt till mindre orter kan det vara svårt att komma in i redan etablerade lokala konstnärssamfund, vilket har skapat en känsla av utanförskap. Konstnärerna vill ha ett samfund att höra till, och man söker efter det och ett aktivt konst- och kulturliv speciellt i städer.

Ur svaren framgick många konstnärers upplevelse av en regional ojämlikhet gällande konstutövande. Konstutövande runtom i landet försvåras bland annat av dåliga förbindelser och dyra transporter. Drygt hälften av respondenterna upplevde att förutsättningarna att kunna försörja sig var bättre i huvudstadsregionen än i resten av landet. Till exempel konstbranschens nätverk och aktörer är ofta belägna i huvudstadsregionen, något som enligt respondenterna förutsätter att konstnärer i resten av Finland regelbundet måste "visa upp sig" i Helsingfors. Det är dyrt att resa i Finland och konstnärerna efterlyser mera stöd för detta. Konstnärerna utanför Helsingfors och huvudstadsregionen upplever på basis av svaren även svårigheter att få nationell synlighet. En orsak till detta är bland annat de nationella mediernas betoning på huvudstadsregionen.

Både konstnärer och kommuner har ett intresse för utökad samarbete

Både i kommunerna och bland konstnärerna finns en vilja till bredare samarbete och verksamhet. Största delen av konstnärerna uppgav i barometerenkäterna att de gärna samarbetar med kommunens kulturnämnd eller motsvarande instans och att de gärna nyttjar sin konstnärliga yrkeskunskap i kommunens tjänst även i undervisningsuppdrag eller utanför det traditionella konst- och kulturfältet. Även kommunernas kulturansvariga såg många möjligheter i samarbetet som kan utvecklas mellan konstnärer och andra aktörer inom kulturfältet. Genom att främja konstnärligt arbete och samarbete med konstnärerna i kommunen strävar man efter att påverka bland annat områdets livskraft och invånarnas välbefinnande.

Även om det på båda sidorna finns intresse för samarbete förverkligas det inte alltid på önskat sätt. I kommunerna saknas det kunskap och information om olika konstområden och de möjligheter som konstnärers yrkeskunskap har för kommunens verksamhet. Speciellt i mindre kommuner finns små ekonomiska resurser och personalresurser för främjandet av konstutövande och samarbete. Även konstnärernas kunskap om kommunens verksamhet och samarbetets möjligheter är ringa på basis av svaren. En del av konstnärerna upplever också att det inom kommunerna inte ens finns intresse för samarbete eller att det i kommunerna inte erbjuds passliga jobb eller samarbetsmöjligheter för konstnärerna. Bara en tredjedel av de konstnärer som svarade på barometerenkäten upplevde att det är lätt för dem att vara i kontakt med hemkommunens beslutsfattare och ämbetsmän. Många konstnärer skapar konst utanför den egna hemkommunen och då kan relationen mellan konstnären och kommunen förbli avlägsen.

På basis av barometerns resultat ser man ändå stor potential i samarbetet mellan konstnärerna och konstaktörerna i kommunen. Både konstnärerna och de som svarade för kommunernas del föreslog att man kunde inkludera konstnärer mera i kommunens verksamhet och dess utvecklande. Det finns ändå mycket utvecklingsarbete att göra för att samarbetet ska förverkligas på önskat sätt. I svaren presenterades tankar till exempel om regionalt samarbete samt stöd- och finansieringsstrukturer genom vilka man bättre kunde främja konstutövande och samarbete.

Taikes verksamhet i regionerna anses viktig, men både kommunerna och konstnärerna känner ändå dåligt till Taikes regionala verksamhet och tjänster

Enligt enkätens resultat känner man dåligt till Taikes regionala verksamhet och tjänster både bland kommuner och konstnärer. Enligt enkäten som är riktad till kommuner känner man bäst till verksamheten och tjänsterna i urbana kommuner, men i många kommuner har de förblivit oklara. De som svarade för kommunernas del önskade att det fanns mera information att få om Taikes verksamhet och tjänster, och överlag en större synlighet för Taikes verksamhet speciellt i landsbygdskommunerna.

Även i enkäten riktad till konstnärerna framgick det att konstnärerna saknar information om Taikes regionala verksamhet och tjänster, även de regionala byråerna förblev avlägsna för många. Ur svaren framgick en önskan om att Taike mera omfattande och effektivt skulle informera om sina tjänster och sin verksamhet. Man önskade även att byråerna hade en direkt kontakt till konstnärerna som är verksamma i området.

Taikes verksamhet och tjänster i regionerna upplevdes som ytterst viktig i båda svarsgrupperna. Enligt de kulturansvarigas syn är Taikes viktigaste uppgift att främja genomförandet av nationella kulturpolitiska målsättningar i kommunerna samt att utveckla stöden till samfund enligt kommunernas behov. Av Taikes sakkunnigtjänster lyftes i kommunernas svar som fram viktigast tjänster sammankopplade med konstens och kulturens verkan på välbefinnande samt tjänster som hänger ihop med att utveckla barn och ungas kultur.

För konstnärerna är finansieringen som staten och de regionala konstnämnderna delar ut de viktigaste av Taikes funktioner och sakkunnigtjänster. Ungefär hälften av konstnärerna upplevde också att Taikes aktiva verksamhet på orten, den regionala byråns nära läge och sakkunskap samt länskonstnärernas arbete i närområdet är viktiga. Både i konstnärernas och kommunernas svar önskade man överlag att Taike skulle erbjuda sakkunskap och partnerskap till kommunen för att förbättra konstnärernas ställning och verksamhetsförutsättningar.

Man upplevde att Taikes nuvarande verksamhet är starkt betonad på huvudstaden. Konstnärer som bodde utanför huvudstadsregionen var ändå de som ansåg att Taikes regionala närvaro och aktivitet var viktigast för den egna konstnärliga verksamheten. Konstnärerna önskade fler byråer eller att de var närmare den egna orten eller regionen. Man önskade överlag fler tillfällen att förbättra den regionala verksamheten, aktiviteten och samspelet.

Konstnärerna riktade ett tack till Taike för enkäten riktad till konstnärer, för stödet till konstnärer, den regionala verksamheten samt arbetet med länskonstnärer. Även de kulturansvariga vid kommunerna som hade bekantat sig med eller deltagit i Taikes verksamhet gav positiv respons om verksamheten.

Coronapandemin har varit förödande för konstfältet

Coronapandemin och de samlings- och rörelsebegränsningarna som följt har varit en tung börda för konst- och kulturbranschen. Av dem som svarade på barometerenkäten som genomfördes hösten 2020 har en klar majoritet påverkats negativt av pandemin. Inställda eller minskade arbetstillfällen och verksamheter har lett till problem med försörjning och ekonomisk osäkerhet. Konstutövandet har försvårats på många sätt även för att repetitions- och arbetsutrymmen stängts. Flyttade tidtabeller, säkerhetsfrågor och att lära sig tekniken med distansmöten har krävt extra organiserande och arbete. Den allmänna osäkerheten och stressen som pandemin orsakat har sänkt mångas funktionsförmåga.

Coronapandemin har haft en avsevärd verkan på den redan osäkra försörjningen på konstfältet. Pandemin har prövat alla konstområden, men speciellt kraftigt har den påverkat den performativa konsten och musiker. Konstnärer som redan före pandemin varit mest utsatta som unga, freelancers, deltidsarbetande, arbetslösa och stipendiemottagare har enligt enkäten påverkats starkast av pandemin.

Pandemins effekter har varit både individuella och gemensamma för konstnärerna. Från flera av svaren i barometerenkäten framgår en oro för det egna överlevandet och orkandet. Många överväger att byta yrke eller har redan gjort det. Till exempel en dryg femtedel av unga och freelancers inom performativ konst och musik har på grund av coronapandemin övervägt att byta yrke eller redan gjort det.

Behovet av stöd och åtgärder i det här läget är stort. Konstnärerna har fått nödfinansiering bland annat av staten (speciellt av Taika) och stiftelser. Bara få konstnärer har fått stöd av kommuner och på basis av barometerenkäten som riktades till kommuner var antalet kommuner som beviljat stöd liten. Stöd gavs speciellt i regioncentra och i andra urbana kommuner där också antalet professionella konstaktörer är störst. De vanligaste stödformerna är företagarestöd och hyreslättnader. Dessa stödformer fungerar dock bara för en del konstnärer.

Minna Ruusuvirta, Emmi Lahtinen, Kaija Rensujeff ja Ari Kurlin Niiniaho 2021. Taiteen ja kulttuurin barometri 2020. Taiteilijat ja taiteen tekeminen kunnissa. Cuporen verkkojulkaisuja 67. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore ja Taiteen edistämiskeskus

ISBN 978-952-7200-61-2 (pdf); ISSN 1796-9263 (pdf)